53394

V. évf., 34. sz. Wien 1923 December 24.

SZEGED

V. b. d.

AZ EMBER

GÖNDÖR FERENC POLITIKAI HETILAPJA

Karácsonyi szám.

Biró Lajos cikke

Károlyi Mihály könyvéről

Ára Ausztriában 4000 kor., Csehszlovákiában 2 sokol, Romániában 10 lei, Jugoszláviában 5 dinár, Amerikában 15 cent.

Berson

minősége fogalom
volt és marad

Kérje cipészétől
Berson gummisarok és gummitalp
alkalmazását

Berson kímélő a cipőt, olcsóbb és tartósabb, mint a bőr

Elegáns hölgyek
viseljenek csak
Antal miedert és melltartót

kapható csak
Antal Berta
fűzőkészítőnél
Wien, IV.,
Margaretenstraße
25.

Megjelent! Megjelent!

Károlyi Mihály könyve:

Egy egész világ ellen

Első kötet: Harcom a békéért. Ára 100.000 osztr. kor.

Kapható „Az Ember" kiadóhivatalában Wien, V., Hamburgerstrasse Nr. 20.

Csehszlovákiában főárusító: Academia Buchverlag G. m. b. H., Bratislava, Grösslinggasse 20; Romániában főárusító: Pallas lapterjesztő vállalat, Cluj; Jugoszláviában főárusító: Farkas József, Novisad.

AZ EMBER

Károlyi

Irta: Biró Lajos

Hol van ennek a kusza világnak borus történelmében még egy férfi, a kire a tajtékos rágalomnak olyan kataraktái zudultak volna, mint rá? És hol van a nagy teremtésnek még egy olyan alacsonyrendü nyálkaképződménye, mint a politizáló magyar polgárlélek? Nem azért, hogy kakaskukorékolás előtt háromszor tagadja meg azt, akinek fején a töviskorona, nem azért kell ezt a polgárlelket (amely báróban és grófban is lakhatik) megvetni. Ki kivánhatna tőle hősiességet! Hanem, hogy feladja lényének lényegét, feladja szelleme függetlenségét, feladja belső szabadságát, feladja lelke örök autonómiáját: azért. Nemcsak enged a hatalomnak, amely egy történelmi fordulat kegyelméből erőszakot tehet rajta, hanem mindjárt simulni is próbál az erőszakhoz. Nemcsak elfordul a legyőzöttől, az elesettől, a tragikus hőstől, hanem sebten feladja; menten eladja; egy lelki konfliktus kis kényelmetlenségét sem akarja egy percig sem elviselni; minden felelősséget magától elhárit; minden bünt az elesettre hárit és egy frissen szerzett meggyőződés gyors indulatával maga is felemeli ellene szamárpatáját. — Amikor az ismeretlen gyilkosok golyói Tiszát leteritették, a magyar közélet egész sivár mezején csak egy ellenfele talált megrendült szavakat az elsiratására. Amikor Károlyit „a rágalom kicsapta bünbaknak a számüzetés pusztájába“, akkor nemcsak ellenfelei voltak ellenfelei és nemcsak ellenségei akarták elvesziteni, hanem ellene fordultak olyan százak és olyan ezrek is, akiknek sohasem lett volna szabad ellene fordulniok. Hogy rázta feléje a nekivadult bugris az öklét! Hogy ismételte magából kikelten az idiótáknak is elhihetetlen hazugságokat, amelyek legszivesebben ugy örökitették volna meg képét a magyar történelem számára, mint Könyves Kálmánét az ellenséges utódok krónikásai, — hogy pupos és sánta gonosztevő volt. A szellemileg fejlettebb fajtája hogy izzadott magából egyéni véleményváladékot, hogy letagadhasson és megtagadhasson. Ezeknek az infernális éveknek legrutabb látványa volt; uj, nagy tapasztalat arról, milyen ritka aranylelet a magyar mezőn az erkölcsi erő. Az évek elteltek. A dühök kimerültek. A gyávák felocsudnak. És ötesztendei hallgatás után felemeli szavát a megrágalmazott és beszélni kezd.

*

Aki valaha érezte, milyen végzetes módon mérgezi meg a magyar nemzet lelkét a közkeletü történettanitás, annak lehetetlen volt nem bosszankodnia azon, hogy egy busongó hazugság a szatmári béke megkötését még kétszáz esztendő

mulva is árulásként siratta és Károlyi Sándort árulóvá bélyegezte. Az igazság az, hogy a szatmári béke megkötése katonai szempontból abszolut kényszerüség volt; politikailag és diplomáciailag pedig egyenesen remeklés. Mit mond róla Károlyi Mihály? Ő természetesen tudja, hogy a szatmári békét meg kellett kötni, — annak a férfiunak azonban, aki felismerte ezt, ezért a szomoru felismerésért, meg azért, mert a nemzettel konzekvenciáit levonatta: soha, de soha nem lett volna szabad jutalmat elfogadnia. Ennek az itéletnek ellene lehetne vetni, hogy a korszellem akkor más volt; főurak és főpapok, királyok és pápák a legtermészetesebb jogként használtak ki olyan lehetőségeket, amelyeknek az igénybe vételét ma abszolut tilalmak gátolnák meg. Károlyi Mihály tudja ezt. De:

„Mindez messze elmaradt mögöttem. Én leszámoltam. A mi részem a hübérben volt, amelyet soha el nem fogadtam volna, én visszaadtam annak, akit illet: visszaadtam a magyar népnek és elindultam azon az uton, amelyre ősapám helyén léptem volna: az emigráció utján. Rákóczi bujdosó társainak legkisebbikével cserélnék, de nem cserélnek azzal a nagyeszü és ragyogó férfiuval, aki becsületével fizetett a rangért és a gazdagságért, amelyeket negyvenharmadik életévemig magam is élveztem"

Károlyi Mihály könyvének legelső lapjain olvashatók ezek a sorok. Aki ezt a könyvet tudta volna idáig csupán lanyha érdeklődéssel olvasni (mert már az első mondatokb van valami messziről jövő és szive nyugtalanitó), de aki idáig meg tud ta volna csinálni, hogy csupán lany ha érdeklődéssel olvassa ezt könyvet, annak itt hirtelen borzon gással kell megéreznie, hogy ren kivüli világba jutott. Itt alpesi lé vegő fuj. Itt messze felette vagyun a világi vásár alacsony zsivajána és körülöttünk az erkölcsi tisztasá havas ormai tündöklenek, — hid el olvasó. És ha hajlandó lenn sokalni azt a szigort, amely azok ban a sorokban odafent itélkeze (mert becsületével talán ne fizetett a szatmári béke megkötő ama rangért és ama gazdagságért gondold meg, milyen csodálato milyen egyetlen és milyen példátla látvány ez: egy késői utód, eg ezeréves nemzedéknek kényeztetés ben felnőtt sarja, aki kényszer né kül, csupán kötelességérzésére hal gatva, csupán azért, mert leikéne békéje mindennél fontosabb szám ra, itélkezik nemzetségének egy legnagyobb fia, neki ragyogó ő felett, — aki kétszáz esztendő utá sem ismer elévülést egy büné amely nem is volt bün és akine nincsen áldozat, amely sok voln hogy jóvátegyen olyan hibákat, am lyeket mások követtek el.

Egyetlen, és páratlan, és példátla

*

A mások hibáit jóvátenni és mások büneit magára venni: ne ez-e az életfeladat, amelyre Káro Mihály elküldetett és kiválasztatot Amikor ezerkilencszáztizennyolc n vember havában a magyar köztá saság elnökévé kikiáltották és am kor a tegnapi ellenségek és a ho napi árulók magasztalása hizeleg nyaldosta körül a lábát, nem látták hivei tisztán és nem mondták meg érthetően, hogy az ország

Vesedés töviskoronát rakott a kiválasztottnak fáradt fejére? Arról az évről, amelyben a legnagyobb megpróbáltatások és a legrettenetesebb szenvedések jöttek, Károlyi Mihály emlékiratai még nem beszélnek. Az első kötet, amely most megjelent, az októberi forradalomig számol be Károlyi Mihály pályafutásáról. De ez az első kötet meglepő és elragadó választ ad arra a kérdésre, amelyet nemcsak ellenségeinek gonosz dühe, hanem hiveinek hálás csodálkozása is felvetett néha: hogyan jutott el a Kaplony-nemzetségnek ez a harcoskedvü ivadéka, egy aranygyapjas lovag fia, egy fejedelmi hitbizomány ura, az életnek egy ilyen királya — hogyan jutott el az Omge elnökségétől a Nemzeti Tanács elnökségéig, a Vigadóbeli gyüléstől a kápolnai napig, a Nemzeti Kaszinótól és a Jockey-Clubtól a dolgozókkal és szenvedőkkel való eltéphetetlen lelki közösségig. Károlyi emlékirata kétségtelenül történelmi forrásmunka lesz; egyes részletei belekerülnek majd a magyar iskolakönyvekbe; de ami a müvészi hajlandóságu olvasót nemzedékek mulva is rábirja még, hogy ujra meg ujra elővegye ezt a könyvet, az annak a környezetnek az elragadó rajza, amelyből Károlyi Mihály kikerült, az azoknak az ifju éveknek megragadó története, amelyeket Károlyi Mihály a fóthi kastélyban, Párisban és Budapesten leélt. Nemmagyar érdeklődőkkel mindig nagyon nehéz volt megértetni, milyen nagy utat tett meg Károlyi Mihály, mert nem-magyar szemlélő nem tudhatja, mit jelentett Magyarországon olyan hitbizomány urának lenni, mint a Károlyi Mihályé. De aki ebben a könyvben elolvassa, hogyan látogatta meg a hatalmas egri érsek a tizenhat éves Károlyi Mihályt, hogyan kérte meg, hogy kegyuri jogával élve egy neki kellemes jelöltet prezentáljon egy betöltendő plébániára: az egy hirtelen kigyulladt fényforrás világosságában meg fogja látni nemcsak annak a fiatal fiunak a helyzetét, aki igy plébániákat adományozhat, hanem annak az egész országnak a társadalmi és politikai szerkezetét is, amelyben ez megtörténhetett. Azok a vonások, amelyek ebben a könyvben Károlyi Mihály környezetét és ifjuságát megrajzolják, mind ilyen szerencsés választásnak az eredményei: maradéktalanul jellemeznek, és messzi perspektivákat nyitnak meg. Milyen tökéletes a Szentkirályi-utcai szalonnak a rajza és a humornak milyen monumentalitása van abban az odavetett megjegyzésben, hogy 1917 táján ez a szalon már nem volt éppen állam az állam felett, „de egy miniszterelnököt még mindig ki tudott neveztetni". Milyen tökéletes az Esterházy Móric jellemzése. Milyen uj szinben látja az olvasó itt Apponyi Albertet is, akiről azt hitte, hogy tökéletesen ismeri. Milyen elevenen élnek ennek a világnak az asszonyai: kis komteszek, akik ugy gyülölik az osztrákot, hogy nem nyitják ki a szemüket, amig egyik bécsi pályaudvartól a másikig viszi őket a kocsi, vagy akik nem akarnak felszállni egy Habsburg nevü hajóra, — nagy dámák, akik egy hosszu életen át hóhérnak nevezik a császárt, ha hóhérnak tartják, vagy akikben olyan erős az igaz keresztény érzés ereje, hogy meglátogatják a számüzöttet és üldözöttet, bár egyetlen gondolatával nem értenek egyet. Mennyire látja az olvasó a fóthi kastély könyvtárának mahagónival táblázott empire-termét, amelyben...

... Egy fiatal fiu megy végig a

tükörsimára viaszkolt parketten. Indulatos és féktelen lélek, de szenvedések vannak már mögötte; sok mindenért, ami másnak könnyen és készen megadatik, a beszédnek egyszerü adományáért is, neki vérrel, gyötrelmekkel és kinos erőfeszitésekkel kellett fizetni. Felmegy a lépcsőn, végighalad a karzaton, kiveszi Nagy Enciklopédia egy kötetét; a kötet, nyilván, mert ezen a helyen sokszor nyithatták ki, magától rányilik egy lapra. A Dieu-cikk van rajta, amelyet Voltaire irt. Mit tanult tőle az a fiatal fiu, aki egyébként ekkortájt szinte mindennap minisztrál a fóthi templomban? Ateizmust nem, hiszen Voltaire teista volt. Mit? Károlyi Mihály nem időzik ennél a részletnél tovább, hanem más képet idéz fel. A hevesi hitbizomány jövendőbeli ura olvasmányainak hatása alatt hajlik a manchesterizmus felé. Nevelőatyja, Károlyi Sándor, (akinek megint milyen tökéletes portréját kapjuk meg itt), „legbölcsebb konzervative" korának, a szövetkezeti ügy apostola megrémül ettől a fejlődéstől és a legerősebb antidótumot választja ki: Marx Kapitálját. És a fóthi kastély egyik szobájában ott ül a magyar agráriusok vezére és pontról pontra végigmegy neveltjével az első köteten, tökéletesen hozájárulván ahhoz a kritikához, amely ott a tőkés gazdaság anarchiájáról szól.

„Ezeknek az óráknak az emlékét egy fegyelmezetlen és szilaj élet elhomályosithatta, de nem temethette el végleg soha. És amikor egy napon egy hatalmas élmény, a világháboru nyomoruságának látása kiváltotta belőlem azt a rég fel nem idézett tudatot, amit Károlyi Sándoron keresztül egy nesen Marxból szivtam m gamba, hogy az elnyomo osztály önfelszabaditás kell, hogy meghozza a sz badság birodalmát, az a t dat elemi erővel alakult szenvedélyes érzéssé é lesz későbbi tetteim ru gója."

*

A láncszemek összezárulnak, fejlődés képe hibátlanul és mar déktalanul kész. Ami kivülről történ gátversenyek és tropusi utazáso hazárd partik, párbajok és képviselő választások, az mind nem fonto A fontos az, ami belül, a lélekbe történt. Szent Ferenc is ott kezdte v lahol: játéknál és párbajoknál. An diadalmas szépségü és örök érv nyességü itt, az egy léleknek a tö ténete. És ami egy müvészi alkot szépséget, egy lezárt kompozic hozzáférhetetlenségét szuggerálja a olvasónak, az az a tudat, az az bizonyosság, hogy mindannak, an történt, igy kellett történnie. Az es mények hatottak rá; volt mozgat és volt mozgatott; de a lélek fejl dött a maga törvényei szerint. l áll; másképen nem tehet; — id kellett jutnia magának megnyu vására, másoknak jelképként és örö példaadásul.

*

Mikor volt mozgató és mikor vo mozgatott? A demokrácia táborá — mondja egyszerü őszinteséggel — Tisza üzte át. Hogyan? Tisza vo a magyar feudalizmus őrzője és v zére, de ő a személyében tulajdo képen nem is volt feudális nagyu Ő volt a Nagy Szolgabiró, a szolg birónak minden erényével és mi den fogyatkozásával. Amikor Tisz torkon ragadta a magyar parlame tet és egy hatalmas szolgabirói ges

tussal megfojtotta az ál-alkotmányt, akkor annak, akiben mélyen fészkelő ösztönként, tüzes tradicióként, szinte személyes indulatként élt a magyar függetlenség szeretete, fel kellett fedeznie, hogy függetlenség nincs, szabadság nincs; alkotmány nincs nép nélkül. Aki eljutott a néphez, azt a háboru pacifistává tette. Aki egész lelkével gyülölte a háborut, az a pacifizmus bukása által szocialistává lett. Ez hibátlanul logikus és tökéletesen érthető. Ami ebben a könyvben meglepi az olvasót: az az, hogy utólag milyen más szinben látja Károlyi Mihálynak bizonyos cselekedeteit, olyanokat, amelyekben már semmiképen sem volt mozgatott többé, hanem, amelyekben mozgató volt. Miért ne vallanók be, hogy amikor Károlyi Mihály 1914-ben a francia politikával keresett és már-már talált összeköttetést, akkor még a baloldali közvélemény is meglehetősen felesleges okvetetlenkedésnek érezte ezt a fáradozást? Miért tagadnók, hogy amikor Károlyi Mihály propaganda-utra indult Amerikába, akkor még hivei is meglehetősen céltalan extravaganciának érezték ezt a tengerentuli utat? Miért ne mondanók meg, hogy még hivei között is alig volt valaki, aki az első perctől fogva olyan elszántan, olyan maradéktalanul, olyan minden támadástól megingatatlanul gyülölte, ellenezte, elvetette volna a háborut minden okával és minden törekvésével együtt, mint Károlyi Mihály? Attól a másodperctől kezdve, amikor damaszkuszi utját megélte, csalhatatlan és biztos intuició vezette minden cselekedetében. Megmenthette volna Magyarországot.

Miért kellett Magyarországnak elbuknia? Itt felfakadnak ujra a magyar nemzet sebei. Itt megéljük ujra 1917-nek azt az emlékezetes nyarát, amikor egy világtörténelmi percre a sors felkinálta a menekülés lehetőségét egy magyar kormánynak és amikor gyengeség és hitványság, hiuság és konokság eljátszotta ezt a lehetőséget. Itt megéljük ujra 1918-nak azt a fojtott, fülledt, meleg őszét, amikor még mindig sok mindent lehetett volna menteni és amikor minden hitványság és minden gonoszság összefogott az ellen az egy ember ellen, aki még menthetett volna valamit. Milyen galéria vonul itt fel, — milyen szörnyü lárvák, — Krisztus palástjára milyen lelketlen kockavetők Nemzedékek fogják borzongva nézni őket. A rettenetes, öreg Wekerlét, aki derüs mosollyal magyarázza, miért nem sürgette volt a háboru befejezését, holott tudta, hogy a háboru elveszett: „hja, tudod, kérlek alásan, a németek miatt nem lehetett.“ A finom Andrássyt, akinek nagy játékszenvedélye a politika és aki egy pár napos megrendülés után tovább játssza azt a játékot, amelynek minden tétje elveszett már. Az elvakult Vázsonyit, a pelenka-jellemü Windischgraetzot és a szegény főszereplőt, a szerencsétlen és kapkodó Károly királyt, — rettenetes, rettenetes galéria. Már azokban a fojtogató szeptemberi és októberi napokban eltépelődtem rajta és most ujra felvetem magamnak a kérdést: mit kellett volna tennie Károlyinak, hogy fölébe kerekedjék ennek a társaságnak, hogy jármot rakjon a nyakukra, hogy igenis bármilyen módon és minden áron megszerezze a hatalmat és próbálja menteni, ami még menthető volt. Talán ha ravaszabb lett volna, — ha ugy csalta volna meg őket, amint ők akarták őt megcsalni, — ha eltanulta volna tőlük a besugásoknak, az igérgetéseknek, az osztozkodásoknak és az intrikálásnak az alacsony müvészetét? — Nem lehetett volna. Nem használt

volna. Szeptemberben Tisza még lovaglóostorával ütött rá Boszniában az asztalra, Magyarország még ma se tudja, mi az a vittorio-venetoi győzelem, amelynek az emlékét minden olasz városban márványtábla örökiti meg (október huszonötödikén indult meg a Piavenál a támadás és október harmincegyedikére rongyokká tépte az osztrák-magyar frontot), és a magyar feudalizmus, amely akkor az utolsó másodpercig, nem adta fel a harcot, még ma is él, amikor az októberi forradalom elbukott. Mindennek ugy kellett történnie, amint történt. Egy ember nem hárithatta el nemzedékek büneinek a következményeit. Károlyi nem alakulhatott át abból a tiszta emberből, akinek született, tisztátlan intrikussá, és személye és élete, sikerei és bukása azért marad hatalmas erőforrás a magyarság számára, mert soha a politikai ravaszság kis kupeckedéseibe nem ment bele, hanem megmaradt egyenesnek, intranzigensnek, fejét magasan hordónak, becsületesnek és tisztának.

*

Könyvének vannak részletei, amelyekkel nem fog minden olvasója egyetérteni. Bravuros a negyvennyolc és hatvanhét viszonyát tárgyaló fejezet, de Wilson és a Wilsonizmus tragédiáját még senkinek sem sikerült éles történelmi világosságba állitania; azt hiszem, Károlyinak sem. A háborút előidéző és megnyujtó okok között alighanem tulságosan nagy szerepet juttat a kapitalizmusnak és nem huzza alá eléggé a militarizmusnak és a naciolizmusnak bizonyos tekintetében autonom erőit. Kár, hogy a különbékét, amelyre törekedett, engedi Németországgal szemben árulásként szerepelni, holott egy különbéke, amelynek az elhárithatatlan szükségességét az egyik szövetségestárs idejekorán közli a másikkal, semmiképen sem árulás. Ez a különbéke áldás és menekülés lett volna Németországnak is, — ki kételkedhetik ma már ebben?

Egyébként azonban: az adatoknak milyen bősége, a szempontoknak milyen emelkedettsége, az érvelésnek milyen ellenállhatatlansága, a hitvallásnak milyen szépsége ebben a könyvben. Ki tudta azt, hogy a trón legelső támaszai a Sixtus-affér idején le akarták mondatni Károly királyt? Ki látta eddig ilyen világosan azokat az erőket, amelyek az Esterházy-féle kisérletet megbuktattak? Ki sejtette azt, hogy a végzetes Czernin az első perctől kezdve ilyen menthetetlenül bele volt bonyolódva saját hazugságaiba? És legnagyobb örömmé és legértékesebb élménnyé mindig ujra akkor válik ez a könyv, amikor az adatok és az érvek mögül előlép az iró és egy másodpercre, egy mondatnyi felvillanásra a gondolkodásába, a lelkébe ad betekintést. Azt mondja az előszavában — amelynek egyszerü méltóságu mondataiban valami egészen különös magyar szépség van és a melynek halkan dobogó gondolatritmusa rögtön megrezditi az olvasó szivét — azt mondja itt, hogy izléséhez képest még most is, évek várakozása után is sok ebben a könyvben a keserüség. Az olvasó alig találja ennek a keserüségnek a nyomát. Igen, egy-egy zord humoru odavetett mondat irtózatos nyomokat, hagy azon, akit ér. Károlyi Imre megsemmisitő jellemrajzában: „Pénz-komplexumának középpontjában nekem volt szerencsém állani.“ Windischgraetzről egy mellékmondatban: „Windischgraetz, akiben annyi morális erő sincs, mint egy nyulban . . .“ Egy-egy tigriscsa-

pás. Egyébként higgadtan és elfogulatlanul itél leggonoszabb ellenségeiről is. Ugyanaz a lélek ragyog itt ki, amely az októberi forradalom után mentességet biztositott azoknak is, akik az életére törtek volt és amely utjába állt annak, hogy Károlyi Imre ellen megtorló eljárás induljon. Nemes lélek. Nem tud más lenni. Visszakapod, olvasó, az emberben való hitedet, ha ennek a könyvnek a lapjain társalkodol vele.

*

Egy helyen csuklik meg a hang és egy helyen hallod felzugni a férfi-sziv keserüségét. Ott, ahol nem arról van szó, amit bárki bármikor Károlyi Mihály ellen vétett, hanem arról, amit a keresztény kurzus idején büntetlenül lehetett Károlyi Mihályné ellen véteni. „Mert örömben és csapásban, mindenben társam, mert küzdőtársam, dolgozótársam, szenvedőtársam, remélőtársam, igazi elvtársam vagy és voltál.“ Ezzel a zengő és forró ajánlással kezdődik a könyv; és aki végigolvasta, az ujra megérti, amit Goethe mondott, hogy nemes asszonyok azok, akiktől igazi férfi olyat tanulhat, amit nem tud és amit soha másképen meg nem tanulhatna. Két sorsnak a rendkivüli találkozása és csodálatos összeforradása van itt.

„Amikor Prohászka püspök ujjunkra huzta a karikagyürüt, nem sejtettük, hogy hat év mulva Firenze utcáin egy teherautón ülünk majd egymás mellett, szuronyos katonák között, az én kezem vasbilincsen és a feleségem követeli, hogy az ő kezét is verjék ugyanarra a bilincsre.“

Uristen, ez is volt. Amikor egy szép napon, egy rut napon, kék római ég alatt elolvastam a hirét, ugy éreztem, hogy most már igazán elbukik ezen a boldogtalan földön mindenütt minden, ami tiszta, nemes és jó, és győzedelmeskedik az, ami aljas és gonosz. Eljön az Antikrisztus uralma.—Mit érezhetett akkor Károlyi!

*

Irva van, hogy előbb el kell jönnie az Antikrisztusnak és csak azután kezdődhetik a megváltás. Károlyi járja a bujdosók utját, de szabad és erős maradt, bizó és bátor. A szellemét nem homályositotta el gyülölet, az itéletét nem zavarja meg keserüség, a lelke erős és tiszta. A rágalomnak mély szennyfolyóit szivattyuzták fel, hogy feléje zuditsák. És a rágalomzuhatag fekete függönye mögül most előlép és ime tiszta és ime fehér. Ecce homo. Hol harsan fel láttára a „feszitsd meg“?

A sorsnak olyan rendelése, amely a maga mély értelmét mindenki számára láthatóan mutatja, hogy azt a Károlyi Mihályt, akinek lényében domináló vonás az erkölcsi érzés, aki az erkölcsi erőnek páratlan hőse, éppen abban a magyar közéletben tette egy irány vezérévé és egy átalakulás jelképévé, amelyben éppen az erkölcsi erő a legkevesebb. Okosság és tehetség akad Magyarországon; ügyesség és ravaszság bőven van; erkölcsi erő — akárhol keresed —, nincs semmi. Erkölcsi ujjászületés nélkül pedig Magyarország el fog pusztulni, ha a politikájában még olyan diadalokat ül is a mindentudó ravaszkodás. És ezért az ingó hajón — hiába ügyészek és hiába börtönök — mindig egy távoli férfi felé fog mutatni egy láthatatlan iránytü. Ha az erkölcsi tisztasága csak egyetlen árnyalattal volna kevésbbé fehéren ragyogó, már kevés lenne. Ha az erkölcsi szigora — multtal, jelennel és jövővel, ősökkel és önmagával szemben — csak egy

gondolatnyival lenne elnézőbb, már nem lehetne az, a ki. Ilyennek kell lennie, ilyen tisztának, ilyen kérlelhetetlennek, ilyen etikai genienek, hogy vele és általa valaha ujjászülethessék Magyarország.

Az idő kerekei lassan járnak. Ha üt az óra — holnap vagy holnapután, vagy azután — a nyálkás magyar polgárlélek azt is meg tudja csinálni, hogy kigyuladjon és hódolatban égjen Károlyi előtt. Kit győz meg ez a könyv, kit nem: tökéletesen mellékes. Az idő kerekei forognak és majd üt az óra, — ha holnap nem, hát holnapután. Károlyi — szenvedőtársával, remélőtársával — nyugodtan várhat. A történelem fonja már azt a koszorut, amellyel fejüket megkoronázza.

Bécsi Magyar Ujság

Mély megilletődéssel, szivbeli fájdalommal teljesitem a legszomorubb kötelességet: a „Bécsi Magyar Ujság" elparentalását. Az emigráció egyre sivárabbá váló életének legmegrenditőbb eseménye, egész bus sorsunk szivfacsaró szimbóluma a zord tény, hogy a legélesebb, a legerőteljesebb fegyver kihullott a kezünkből, hogy Ausztria, az utódállamok és egyéb messzi tájak bujdosói közé nem viszi el többé naponként a biztatás, a bátoritás, a buzditás és a vigasz zengő szép szavait, a „Bécsi Magyar Ujság". Az emigráció utolsó és egyetlen napilapja összeomlott, nincsen többé a bujdosók hervatag reményének élesztgetője, nincsen többé „Bécsi Magyar Ujság"-unk. Nemrég még a „Jövő" és a „Bécsi Magyar Ujság" együttes erővel döngették a magyar reakció sötétlő várát, azután kidőlt a „Jövő" és elárvultan maradt itt a „Bécsi Magyar" és most követte laptársát a megsemmisülésbe a „Bécsi Magyar Ujság" is, most már nincsen egyetlenegy napilapunk sem és elárvultan maradt itt az egész emigráció.

Torkot szorongató, férfi-rikató esemény ez és nem lehet a jelentőségét alábecsülni, nem lehel azzal áltatni magunkat, hogy hiszen ért már bennünket nagyobb szerencsétlenség is, elvégre az októberi forradalom összeomlása nagyobb csapás volt és a fehér terroristák uralomrajutása szörnyübb katasztrófa volt, mert egészen bizonyos, hogy ezek után a sorscsapások után nagyobb szerencsétlenség nem sujthatott volna bennünket, mint egyetlen napilapunk összeomlása. Aki ezeket a gyászoló sorokat irja, az nem minden kérdésben volt egy véleményen a „Bécsi Magyar Ujság"-gal és a lapnak bizonyos tekintetben dogmatikusan merev és a négy évvel ezelőtti állapotokhoz szabott taktikáját nem tudta helyeselni és nem tartotta igazságosnak azt az itélkezést, amely egyenlő hangon és egyenlő mértékkel mér, mondjuk Bárczy István és Héjjas Iván cselekedetei fölött. Hogy mennyire nem eveztünk egy hajóban, arra beszédes dokumentum a „Bécsi Magyar Ujság" utolsó száma, amely a fehér terror ellen szóló adatok jövendő örökösül az „Arbeiter-Zeitung"-ot jelöli meg és tudomást sem látszik venni arról, hogy itt „Az Ember" cimmel mégis csak megjelenik egy magyar nyelvü orgánum, amely tudvalevően nem igen szokott elzárkózni a fehér terror ellen szóló adatok közzétételétől és amely ujság például a

„Bécsi Magyar Ujság“ szellemi vezérének, Károlyi Mihálynak igazáért már akkor is sikra szállott, amikor a különben igazán mindnyájunkat oltalmába fogadó „Arbeiter-Zeitung“ például ezt még igen-igen vonakodott megcselekedni. Bocsánat e kegyeletsértő zokszóért, amely kibuggyant a szánkból és csak azért nem fojtottuk vissza, hogy rámutassunk, hogy mi bár nem tartoztunk a „Bécsi Magyar Ujság“ feltétlen és minden fentartás nélkül való hivei sorába, mégis egész nagyságában érezzük át azt a veszteséget, amely e harcos és bátor orgánum kidöltével az emigráció és mindannyiunk közös nagy ügyét érte. Mulhatatlanok és hervadhatatlanok a „Bécsi Magyar Ujság“ érdemei. A jövendő történetirói fel fogják jegyezni azt a nagy munkát, amelyet ez a lap nehéz helyzetben, sorsdöntő időkben, az emberi felszabadulás érdekében végzett.

Nem véletlen az, hogy a gyülöletnek valóságos lávája ömlött esztendők óta a kurzus minden rendü és rangu cselédje részéről a „Bécsi Magyar Ujság“ gondoktól ostromolt vára felé és nem ok nélkül való az a fülsiketitő, tomboló öröm, amely a gyilkosok cégéres társaságát valóságos kéjgörcsökbe rángatja a „Bécsi Magyar Ujság“ megszünése nyomán. A kurzus megtisztelő gyülöletét becsülettel kiérdemelte a „Bécsi Magyar Ujság“ és fájdalmas szüneteltetése nem ok nélkül váltja ki a keresztény, nemzeti leventék orgiázó boldogságát. Van ok az örömre, mert hiszen a legveszedelmesebb ellenfelüktől szabadultak meg, a bujdosók legmesszibbre hangzó kürtje rekedt be bizonytalanul hosszu időre. Az emigráció tisztában van azzal, hogy mit köszönhet a „Bécsi Magyar“-nak, amely évek óta Károlyi Mihálynak, az emigráció vezérének orgánuma volt és éppen ezért sokszorosan sujt le frakció és pártkülönbség nélkül valamennyiünket az az alig fölmérhető csapás, amely a lap össze döltével szakadt le ránk. A politikusok közül Károlyi Mihály, Jászi Oszkár, Kunfi Zsigmond, Szende Pál, Rónai Zoltán, Böhm Vilmos és Garbai Sándor veszitették el legelső sorban megszólalási lehetőségüket és elveszitette velük együtt egy nagyszerü, talentumos és pompásan felkészült ujságirógárda. A legmélyebb részvét és a bajtársi fájdalom minden érzésével tekintünk hajléktalanná vált bajtársaink és kollégáink felé és igazán csak sirva tudunk gondolni arra, hogy mi is lesz most azokkal az ujságirókkal, kiadóhivatali tisztviselőkkel és nyomdai munkásokkal, akik azonkivül, hogy egy eszmének voltak törhetetlen és hüséges katonái, szegényes exisztenciájukat veszitették el a „Bécsi Magyar Ujság“-gal együtt. Gondolatnak is szivfacsaró, hogy mi lesz itt most nyomorban, ideiglenes otthonok fölborulásában, kenyértelenségben, fütetlen szobákban, hogy mi fog itt télviz idején történni, a „Bécsi Magyar Ujság“ összeroskadt házának rómjai alatt. Nem lehet azt elmondani, hogy akik az utolsó percig példás önmegtartóztatással, hősies önzetlenséggel, önmegtagadással és önfeláldozással, valósággal éhezve teljesitették kötelességüket, a „Bécsi Magyar Ujság“ portáján, hogy ezek milyen gyilkos gondok között állták a sarat, hogy küzködtek, hogy vergődtek, hogy verekedtek, hogy tettek meg minden elképzelhetőt és elképzelhetetlent, hogy szegénységben, nélkülözésben, szent aszkétizmusban mi ment végbe az utolsó hónapokban a „Bécsi Magyar Ujság“ szükös, homályos, kis irodahelyisé-

geiben: erről megrendült és zokogó hősköltemény t kellene irni. Nem lehet azt elmondani, és nem lehet azt elképzelni, hogy mi ment keresztül az utolsó hónapokban szegény, derék Rónai Zoltánon, hogy ő mit türt, mit szenvedett, mit dolgozott, mit próbált, mit vergődött ezekben a borus, fekete napokban.

És most, amikor a megtörténtet, fájdalom, nem lehet többé meg nem történtté varázsolni, amikor a „Bécsi Magyar Ujság" is bevonult az emigráció hősi halottjainak egyre népesebbé váló társadalmába, minden haragunk és keserü szemrehányásunk azoké a tehetős és meggazdagodott emigránsoké, akik sok mindent tehettek volna a katasztrófa elháritása érdekében és akik ridegen és önző módon elzárkóztak kötelességük teljesitése elől. Mi hónapok óta ismételten figyelmeztettük a megvagyonosodott emigrációt arra, hogy ha nem siet idejében a „Bécsi Magyar Ujság" segitségére, akkor a lap menthetetlenül összeomlik. Hiába igyekeztünk felrázni az alvó lelkiismereteket, hasztalan vertük félre a harangokat, segitő kéz nem nyult a haldokló felé és gonosz és ostoba szivtelenséggel türték, hogy a lap összedőljön. Pedig a „Bécsi Magyar Ujság" az ő gyümölcsöző nyugalmukért is verekedett és majd most, hogy már nincs, majd ezentul fogják csak megtudni és egész sullyal érezni azt, hogy mit veszitettünk a „Bécsi Magyar Ujságban". Bünös közöny, otthoni és itteni tömérdek hitszegés és árulás eredménye, hogy az emigráció egyetlen napilapja elpusztult és mi keserves tehetetlenségünkben nem tehetünk mást, minthogy kegyeletes és háládatos szivvel bucsuztatjuk minden magyar bujdosók drága halottját és könnyezve, elszoruló szivvel, mélyen meghajtjuk magunkat azok előtt akik a „Bécsi Magyar Ujság" házában az utolsó percig a hősök és Krisztusok bátorságával és önzetlenségével teljesitették nehéz kötelességüket. Minden tisztelet és kegyelet az emigráció nagy halottjáé, a „Bécsi Magyar Ujság"-é . . . **Göndör Ferenc**

Heltai bemutató Bécsben. A bécsi Akademie-Theaterben bensőséges nagy sikerrel adták elő Heltai Jenőnek, a legfinomabb magyar költőnek „Kis cukrászda" cimü bübájos szinmüvét. A „Kis cukrászda" poétikus szépségei megejtették a bécsi közönséget is, amelynek számára pedig meglehetősen idegen és ismeretlen terület az a világ, amely Heltai meleg és mély lirájából szövődik. A Heltai-bemutató nemcsak jelentős müvészi esemény volt, hanem ezenkivül, az iró illusztris és szeretetreméltó személyiségénél fogva társadalmi eseményként hatott a Bécsben élő és ez alkalomra Bécsbe seregló magyarok körében pártkülömbségre való tekintet nélkül. Heltai Jenő vonzó és hódító irói egyénisége közös kincsünk valamennyiünknek és az ő puritán személyisége valóban alkalmas arra, hogy körülötte elcsöndesedjenek a szembenálló felek gyülölködései. Ezért volt zavartalan ünnepi esemény Bécsben a Heltai-bemutató, amelynek megnitt hangulatában még mi, hontalanok is ugy megenyhültünk, mintha magányos, hosszu sétát tettünk volna Budán, a Halászbástya méla tájékán . . .

*

Tilos Ady siremlékére gyüjteni. Budapestről kapjuk a megbizható hirt, hogy a kormány megtiltotta Ady Endrének, a halhatatlan költőnek siremlékére tervbe vett nyilvános gyüjtést. A megokolás szerint izgatás jellegével bir az Ady-siremlék javára történő gyüjtés. Ady Endre barátai és tisztelői ennek a sötét és jellemző kormányrendelkezésnek következtében elhatározták, hogy a nyilvános gyüjtés mellőzésével Ady Endre leveleit s autogrammjait könyvben kiadják s ennek jövedelmét forditják a siremlék javára. Eddig szól a történet, amely minden időkben örök, dicsősége marad a keresztény nemzeti kurzusnak.

Hajdu,

a „III. Internacionálé bankárja"

Halott emberbe belerugni nem virtus és nem akarjuk követni ama nemes pesti kartársaink példáját, akik gondosan megvárták mig mi fizikailag ártalmatlanná voltunk téve s vitézül agyonrágalmaztak bennünket, amikor ahhoz már nem kellett bátorság. Mégis irni kell a megugrott bank- és váltóüzlet-tulajdonosról, aki azon, egyre gyarapodó számu honfitársaink sorába tartozik, kik nem a legelőnyösebben járulnak hozzá az emigráció hirnevének öregbitéséhez. Hajdu Sándor és az emigráció ugyan két különálló valami s amiként a forradalom tumultusában felbukkant obskurus mellékalakok és statisztákk nem reprezentálják a forradalmat, akként Hajdu Sándort sem lehet a forradalom és az emigráció teherlapjára irni. Egész pontosan Pogány Józsefnek, a fel és oly jótékony homályába merülő egykori népbiztosnak kontóját terheli az, hogy Hajdut ránk szabaditotta s valóban nem legjelentéktelenebb büne ez a siófoki Napoleonnak.

Kevés ember örvendett az emigrációban o'yan méltán kiérdemelt ösztatlan közutálatnak, mint Puogány Jóskaj atyjafia, akiben áthasonultak nagy sógorának ékes jellemtulajdonai. Stréber volt ő is a javából s közéleti babérokra vágyván, ott kereste, ahol neki legkönnyebben kinálkozott a lehetősége: a kommunista pártban. Miután egyébbel nem rendelkezett, pénzét bocsátotta a párt szolgálatába s vajh mi kellett más a bécsi magyar kommunistáknak, akik akkoriban oly nehezen küzdöttek a megélhetéssel és csak üggyel-bajjal tudtak elegendő számu naiv fiatalembereket Pestre szállitani a Horthy-börtönökbe az ellenforradalmi terror megszilárditására. Hajdu bőven adta a pénzt, hogy becsülete legyen a pártban, A szereplés és a népszerüség mellett, mint a stréberek általában, jó üzletet is akart csinálni, keresni is akart és nem egészen érdektelenül bocsátott mind nagyobb összegeket a bécsi magyar kommunisták rendelkezésére.

És most jön a vicc és most muszáj nevetni: a derék, naiv, ostobán ravasz Hajdu mind nagyóbb öszegekkel mászott be a bécsi kommunistáknak. 1921-ben és 1922-ben egyre jelentősebb összegeket hitelezett a kommunista közkereseti társaságnak. Mennyit adott Hajdu effektive és mennyi volt a kamat, azt nem tudtuk pontosan megállapitani, ámde saját szemünkkel láttuk az egyre nagyobb összegekről szóló elismervényeket, melyeket a Kunfrakció egyik legbensőbb embere, Székely Béla, továbbá Feidmann Pál egy harmadik, jelenleg Horthy börtönében ülő fiatalember irt alá a Kommunisták Magyarországi Pártja nevében. Mindezekből a pénzekből Hajdu Sándor soha egy krajcárt sem látott viszont és állandóan panaszkodott nekünk menynyire ráfizet a kommunista barátságra. Bubánatos szivvel teregette ki előttünk a bonokat, amelyek azt bizonyitották, hogy huszonnyolc millió osztrák koronát adott kölcsön Kunéknak azokban az időkben, amikor ez még óriási összeget jelentett.

Mivel nem, fizettek Hajdu persze kiábrándult a drága barátságból és jobbfelé kezdett orientálódni. Elmondta tehát nekünk egész őszintén, hogy a kommunisták az ő huszonnyolc milliójából mindössze három milliót utaltattak a börtönben ülők hozzátartozóinak segélyezésére, azt is csak mert Moszkvából, a III. Internationale titkársága már nagyon sürgette a börtönsegélyre adott, de „pártcélokra" forditott értékek elszámolását. Hajdu Sándor többi 25 millióját szintén „pártcélokra" forditották a kommunisták; ritkán akad ilyen jó mecenás a horgukra.

Hajdu levelet levél után küldött Moszkvába Kun Bélához és Szabados Sándorhoz. A kommunisták, hiven elvi álláspontjukhoz, rá sem hederitettek a bécsi tőzsér magánjogi igényére. Jómagunk is olvastunk egynéhány türelmetlen, fenyegető hangu levelet, amelyet Hajdu intézett Kun Bélához Moszkvába s melyben azzal fenyegetődzik, hogy följelentést tesz Kunék ellen a III. Internationalenál s európai botrány lesz az ügyből. Szabados a nagy fenyegetődzésekre Kun megbizásából irt néhány csittitó és biztató levelet, de Hajdu utóbb mégis elvesztette a türelmét és 1922 őszén elküldte a feljelentést a berlini szovjetkövetséghez és a Harmadik Internationale moszkvai központjához. Nem tudni mi történt Moszkvában, tény annyi, hogy Hajdu levelet kapott a Harmadik Internationale pecsétjével, s e levélen hogyhogynem Zetkin Klára megnyugtató aláirása is szerepelt, benne pedig fix igéret foglaltatott arra nézve, hogy a kommunista párt németországi könyvkereskedéseinek jövedelméből a legrövidebb idő alatt kifizetik Hajdu követelését . . . Sok viz folyt le azóta a kontinens folyamaiban,

de Hajdu mindhiába várta a pénzét. Legutóljára, néhány nappal szökése előtt beszéltünk vele egy kabaré előcsarnokában s bizalmasan mondta nekünk:

— Mit szól hozzá még mindig uszom Kunéknál!

Aztán arról beszélt, hogy egyik moszkvai cserefogoly rokona Amerika felé gravitál, ahol Pogánynak oly jól megy. Majd megint arról, hogy majdnem tönkrement a kommunisták miatt, most már világos, hogy egyszerüen ellopták a pénzét, sohasem fognak fizetni. De Pogány azért jó fiu, ő nem tehet semmiről . . .

Pár nap mulva közölték a lapok Hajdu eltünését s megirták, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom, a Harmadik Internationale bankárja volt. A bécsi és pesti lapokban mint érdekes, nagystilü fezőr, a kommunisták titokzatos pénzágense szerepelt, mi azonban magunk előtt látjuk, mint sopánkodó és káromkodó becsapottat, mint a pénzéért siró, léprement, nyavalyás ördögöt és szinte kedvünk volna sajnálni, ha eszünkbe nem jutna, hogy mohó közéleti törtetésének áldozata s mikor ennek a stréber tökfilkónak átmenetileg véletlenül egy kis befolyása volt a kommunistáktól távolálló emigráns-körökben, becsületes munkásokat és tisztviselőket akart rövid uton, puogányi gőggel megfosztani a kenyerüktől . . .

Most talán ujra találkozik a Sógorral, akire ő is, mint annyian, alaposan ráfizetett. De ez alkalommal ezt nyilván mindketten elfelejtik és szivből örvendeznek egymásnak. Mi is örvendezzünk, hiveim, mert ebben a szomoru, kinszenvedéses életben nem utolsó dolog, két ilyen ellenszenves, sötét figurát a világ tulsó partján tudni . . . R.

Bécsi Erdő. Dévény Jenő, az emigráció egyik finom tollu poétája ezzel a cimmel gyüjtötte kötetbe az emigráció lelkületét hiven visszatükröző hangulatos verseit és naplójegyzeteit. Dévény Jenő munkája, amelyhez Hatvany Lajos irt előszót, karácsonykor kerül a könyvpiacra és előreláthatólag az emigráció legszélesebb köreiben fog érdeklődésre találni. A kötetből mutatót közlünk és a költői munkával annak megjelenése után fogunk érdemben foglalkozni. A könyv a Pegazus kiadásában jelenik meg s ára 20.000 kor.

Györki Imre

szociáldemokrata képviselő

Jellemrajz

„Mi sohasem voltunk uralmon“ — dörögte oda Nagyatádinak Györki Imre — „avval az uralommal, amelyre az urak gondolnak, nekünk talán kevesebb közösségünk volt, mint például a földmüvelésügyi miniszternek“ stb. stb.

Ami a mondatnak Nagyatádira vonatkozó részét illeti, ebben igaza van Györkinek. De miért gyáva a képviselő ur, miért tagad le a mentelmi jog védelme alatt közismert tényeket, miért tagadja meg a képviselő, a befolyásos védő, börtönben ülő és emigrált társait, azokat, akik „az uralom alatt“, amelyre célozni méltóztatott, szintén csak parancsot teljesitő sakkfigurák voltak, mig a képviselő ur akkor is befolyásos tagja volt a törvényhozói és törvénykezési testületnek.

A kiváló kaméleon akkor is — éppenugy mint most — hüségesen szolgálta az uralmon lévő kormányt és erélyesen állást foglalt — nem ugyan a tulzó radikalizmussal, — hanem a megalkuvó mensevistákkal szemben.

Vizsgáljuk meg adatszerüen Györki Imre képviselő ur forradalmi — és ezen keresztül mai emigrációellenes szerepét:

19019 április 7-én választották meg Tanácsmagyarországon a Forradalmi Munkás- és Katonatanácsokat. A Budapest XIII. kerületi választást Kun Béla és Landler Jenő előterjesztésére a kormányzótanács megsemmisitette, mert néhány „tulságosan jobboldali“ mensevista — Buchinger Manó, Peidl Gyula, Preisz Mór és mások szerepeltek a megválasztott listán.

Tizenhárompróbás jelöltekkel uj, ugynevezett vörös listát állitottak össze, a listán szereplőket április 11-én meg is valasztották.

Ebben a listában szerepelt Györki Imre képviselő ur is, aki ilyen módon tagja lett a VIII. kerületi munkástanácsnak.

Sőt! Április 14-én beválasztatta magát Györki a központi Munkástanácsba. Tehát tagja lett, sőt befolyásos tagja volt a budpesti törvényhozói testületnek, azon uralom alatt, „amelyre az urak gondoltak“ és amelynek mártirjaival Györki példátlan hitványsággal megtagad minden közösséget.

Ma a forradalom ellen üvöltők táborában

lelkendezik Györki, akkor a mensevikieket kiátkozók seregében vitte a fődervis szerepét.

A krónika erről is őriz egy-két adatot.

Buchinger ellen a VIII. kerületi választások alkalmával a „vörös listások" mindenféle otromba vádaskodások kolportálásával hajszát inditottak. Voltak olyanok, akik a hajsza ellen tiltakoztak, de ezek között nem volt ott a VIII. kerületi munkástanács befolyásos tagja, Györki Imre ur. Sőt a VIII. kerületi munkástanács (melynek Györki befolyásos tagja volt) nyilatkozattal száll szembe azokkal, akik Buchingert védelmükbe veszik s e nyilatkozatban többek között a következőket mondja:

„Kijelentjük, hogy tudomásunk szerint a választások alkalmával Buchingerről egyénileg diffamáló dolgot nem állitottak. Ellenben tény az, hogy Buchinger ellen a választás alatt a parole az volt, hogy nem való a munkástanácsi küldöttek sorai közé, éppen azon az okon, mert Buchinger nem áll a proletárdiktatura álláspontján. Ez volt a konkrét vád. Es ez a vád teljes mértékben igaz is. Mert Buchinger Manó a II. Internacionále magyarországi exponense, aki március 21-én, azon a napon, amidőn a volt szociáldemokrata és a volt kommunista párt egyesült a proletárdiktatura alapján, ő, mint a volt szociáldemokrata párt központi titkára és vezetőségi tagja, nem vett részt az egyesülésben, hanem ellenkezőleg: ott hagyta vezető állását, félrevonult."

„Világos, hogy az, aki akár elvi, akár más szempontokból az ilyen időkben, amidőn szükség van az összes forradalmi erők egyesitésére és minden szocialista legnagyobbfoku aktivitására — elhagyja a pártot, az nem foglalhat helyet forradalmi munkásság forradalmi szervezetiben."

Persze megvonták Györki ur assistálásával Buchingertől az elvtársi jelszót — csakugy mint Györki urék ma a börtönlakóktól és emigránsoktól kobozzák el az elvtársi megtiszteltetést.

Persze Györki az ismert módszerrel most arra fog hivatkozni, hogy ő akkor terror alatt állt, tehát nem állhatott Buchinger mellé. Ezt már Györki ur is eltanulta a Göndörnek cikket és szerelmeslevelet iró Zsirkaitól és Lendvay-Lehner Istvántól.

Ámde ez a terrorra való hivatkozás kissé sántit. Éppen ebben az ügyben mutatták meg egyszerü munkások. hogy nem ülnek föl semmiféle terrormesének. A könyvkötő munkások szervezete egy erélyes nyilatkozatban száll szembe a Buchinger ellen vádaskodókkal.

A nyilatkozat megjis jelent a „Népszava" 1919 április 17-iki számában. De hol volt Györki ur, a munkástanács befolyásos tagja, akit a VIII. kerületi munkástanács még a központi munkástanácsba is delegált? Ő akkor uralmon volt, de hallgatott, mint dinnye a füben, mert konjunktura természete azt parancsolta, hogy kontrázzon az akkori hatalmasságoknak. Abban az időben a mensevikieket ütötte, mert ez volt Kun Béla parancsa, ma a forradalmat pocskondiázza, mert ezt követeli tőle Bethlen és Peyer.

Most még azt is letagadja, hogy „uralmon" volt. De ki volt akkor tulajdonképen uralmon, ha nem a kerületi munkástanácsok, a központi munkástanács és főként azoknak befolyásos tagjai? Vagy Györki ur talán azt akarja elhitetni, hogy azok a szegény névtelen börtönlakók voltak uralmon, akit öt esztendő óta nyirkos, tüdővészes, fagyos börtönben sinylődnek, mialatt ő, mint nemzetgyülési képviselő, letagadja forradalmi multját és a forradalomban viselt képviselői törvényhozó szerepét. Vagy talán azok a szegény emigránsok, akik ma a világ minden táján képtelen nyomorban tengetik életüket, vagy azok a szegény munkások, tisztviselők, lateinerek, akiknek az ügyével a befolyásos ügyvéd képviselő ur nem törődik, azok voltak talán uralmon és nem azok, akik párttitkárok, helyettes népbiztosok, központi munkástanácsi tagok voltak „abban az uralomban, amelyre az „urak" céloznak". (Még a száján sem meri kiejteni a forradalom szavat.)

A magyar munkásosztály bizonyára tudja, hogy kik voltak a forradalomban uralmon. Bizonyára büszkeséggel és szeretettel tekint azokra, akik a börtönökben és az emigráció nyomortanyáin mártiroskodnak és ha majd egyszer szabad lesz nemcsak Györki képviselő urnak, hanem a magyar munkásosztálynak is megszólalnia, nem fogja eltagadni forradalmi szerepét, de meg fogja tagadni azokat, akik befolyásos tisztségükben csak a mindenkori uralmat szolgálták és a munkásosztály érdekeit mindig megtagadták.

Az Ember uj formában

Jelentjük az olvasónak, hogy „Az Ember“ a jövő héttől kezdődően uj formában és tartalomban teljesen megujhodva kerül az olvasó kezébe. Lapunkat minden hét szombatján megjelentetjük ezentul, megnagyobbitott napilap formában, ezzel a külsőséggel is kifejezést akarván adni annak, hogy a lap jellege és természete a körülményektől indokolt átalakulásokon megy keresztül. Az emigráció egyetlen napilapjának összeomlásával ugyanis teljesen sajtó nélkül maradt Ausztriának és az utódállamoknak az a magyar publikuma, amelyik érdeklődésével a budapesti események felé fordul. „Az Ember“ hetenként egyszer teljesiteni akarja ennek a magyar publikumnak objektiv informáló kötelességét és hétről-hétre közölni fogjuk az ujjáalakitott „Az Ember“ hasábjain az érdekes magyar vonatkozásu eseményeket. Innen, ebből az izig-vérig európai világvárosból akarjuk minden héten becsületesen és szeretettel informálni, hirekkel ellátni és egyben szórakoztatni a mi régi, hüséges közönségünket. Vállalnunk kellett ennek a feladatnak a teljesitését és lelkesedéssel, egész szivvel, minden erővel igyekezni fogunk ujságiró-kötelességünket teljesiteni.

Ezért kell „Az Ember“-t a jövő hét szombatjától kezdődően minden héten napilap formájában megjelentetnünk. *Fontosabb alkalmakkor a szükséghez képest hetenként többször is meg fogjuk jelentetni „Az Ember“-t.* Nivós, érdekes, megbizható ujságot akarunk adni a közönség kezébe, amelyben minden érdeklődés megtalálja a maga kimeritő, lelkiismeretes pontossággal és az ujságirói technika egész fejlettségével készült rovatait. Azt talán nem is kell hangsulyoznunk, hogy „Az Ember“ cimü hetilap uj formájában is a régi tiszta erkölcse szerint fog élni és minden elnyomottnak és minden szegénynek védelmezője, de minden igazságtalanságnak és zsarnokságnak üldözője lesz. Kipróbált barátaink érdeklődő és támogató figyelmébe ajánljuk „Az Ember“ legközelebbi és ezentul minden szombaton megjelenő számát. Kérjük, hogy előfizetésekkel, előfizetések gyüjtésével, vagy a lap egyes példányainak megvásárlásával segitsék küzdelmes, nehéz pályáján ezt a sok próbáltatást megélt ujságot.

„Az Ember“ előfizetési ára:

Egész évre:	Fél évre:	Negyed évre:
220.000 o. k.	110.000 o. k.	55.000 o. k.
110 cs. k.	55 cs. k.	28 cs. k.
550 lei	275 lei	140 lei
275 dinár	140 dinár	70 dinár
8 dollár	4 dollár	2 dollár
64 fr. frank	32 fr. frank	16 fr. frank

Tombolnak. A pesti lapok azok, amelyek tombolnak az örömtől és a boldogságtól, hogy laptársunk a „Bécsi Magyar Ujság“ hősies küzdelem után a tisztes szegénység gyógyithatatlan betegségében elhalálozott. A legkülönbözőbb és legpiszkosabb pénzekből kitartott pesti lapok vitézül megrugdalják az elnémult és most már mégcsak válaszolni sem tudó emigráns napilapot. „Az Est“ versenyt piszkolódik a kurzuslapokkal, és valamennyit tulszárnyalja a sárdobálásban Légrádyék közmondásosan korrupt „Pesti Hirlap“-ja. Nem sértjük meg a „B. M. U.“-ot azzal, hogy komoly feleletre méltassuk a pesti sajtó rágalomesőjét, csak arra az együgyü mesére vesztegetünk egy-két szót, mintha a megszökött Hajdu bankár finanszirozója lett volna a „B. M.U.“-nak és mintha az ő megugrása összefüggésben volna laptársunk összeomlásával. Ez bárgyu hazugság, mert Hajdu ur soha életében nem tartozott a „B. M. U.“ finanszirozói közé. A „B. M. U.“-ot az olvasóközönség finanszirozta. Ezt, persze, a minden oldalról lepénzelt budapesti sajtó nehezen fogja elhinni.

Egyedül

Emlékeznek még rá, amikor kezdődött? A nagy magyar börtönből meggyötörve menekültünk ezren és ezren és kiérve a szabadság földjére, lábujjhegyen szédelegtünk és mint riadt nyáj meg-megrebbentünk a bécsi kövezeten. A zsufolt magyar börtöncellák minden véres és könnyes emlékét hoztuk magunkkal és a bizonytalan jövendő országutján támolyogtunk roskatag, fáradt lábakkal. Több, mint négy esztendővel ezelőtt. Egy ködös, novemberi délután megjelent a bécsi utcán „Az Ember" és vigaszt, bátoritást hozott a bujdosóknak és irgalmatlan hadüzenetet küldött a magyar munkásság megtizedelői felé. Ezekben a legnehezebb napokban, hetekben és hónapokban teljesen egyedül voltunk. Igy kezdődött az emigráció. Azután jött a „Bécsi Magyar Ujság", jött a „Jövő" és segitett nekünk verekedni és a miénknél sokkal nagyobb apparátussal vivták laptársaink a harcot a fehér terror rémuralma ellen. Közben egész sereg hetilap indult a harcoló emigrációs sajtó hátbatámadására: a „Vörös Ujság", a „Proletár" szórták felénk a bolseviki rágalmak nyilzáporát. A „Világosság" cimü hetilap a szocialista tudomány kifényesitett fegyverével harcolt a kurzus ellen. Gazdag, nagy sajtója volt az emigrációnak és „Az Ember" nem volt egyedül, megosztott felelősség, megosztott munka vivta a harcot a véres reakció ellen és egy nagy orchester szerény szólistájaként énekeltük mi a magunk külön énekét.

Aztán végigsöpört az idő az emigráción és az emigrációs sajtón is. Egymásután dőltek ki a sorból a bujdosó orgánumok és utolsónak összeomlott most a „Bécsi Magyar Ujság" is. „Az Ember" megint egyedül maradt a csatatéren. Milyen különös játéka a sorsnak, hogy az emigráció ugy kezdődött, hogy megjelent Bécsben „Az Ember" és az emigrációs küzdelem és az egész emigráció odáig zsugorodott, hogy már megint nem jelenik meg más emigrációs ujság Bécsben, mint „Az Ember". Elárvultan, társtalanul, magára maradva, egyedül, mint ahogy kezdte. Őszintén bevalljuk első érzésünket: kicsit megijedtünk, amikor ismét éreztük az egyedüllétet. A négy esztendő előtti novemberi és decemberi napok fojtogató emlékei kisértenek, amikor olyan nehéz, olyan kockázatos, olyan felelősségteljes dolog volt egyedül állni a poszton. Most már megint ott tartunk, hogy nincsen körülöttünk senki és mennyivel biztosabb, bátorságosabb dolog volt érezni más harcolók bajtársi szolidaritását — hiszen a döntő dolgokban és a végső célokban mindig egyek voltunk — milyen kényelmes és bátoritó érzés volt, hogy mások magukra vállalták a munka és a verekedés egy döntően nagy részét és magukhoz vonzották a felénk lövelő gyülölet jelentékeny adagait. Most megint itt állunk egyedül, megint ránk nehezedik minden munkának és felelősségnek sulya és nemsokára ismét kizárólag felénk fog áradni minden gyülölködő harag.

„Az Ember" érzi a maga különleges és elszigetelt sorsának minden sulyát és jelentőségét és tisztában van a feladat nagyságával, amely az eljövendő időkben reá vár. „Az Ember"-ben sohasem fog csalódni az emigráció, ez a kis ujság mindig védelmezője, szószólója, előre tolt gépfegyvere marad a bujdosóknak. És bár a feladatokat, amelyek reánk szakadtak, képességeinkhez és erőnk-

höz képest tulnagyoknak érezzük és legfeljebb jószándékunk és elszántságunk áll arányban ezekkel a nehéz feladatokkal, mégis szeretnénk biztató szót intézni a szerteszéledt emigránsok felé, hogy bár mi is pótolhatatlannak tartjuk azt a veszteséget, amely az emigrációt a „Bécsi Magyar Ujság“ összeomlásával érte, mégis azt szeretnénk, ha nem érezné magát az emigráció tökéletesen elárvultnak, mert hiszen mireánk, a mi szerény erőnkre, kis képességeinkre és nagy hüségünkre számithat minden időkben. A csüggedés és reménytelenség óráiban is érezni kell, hogy mindenki azért nem hagyta el még sem a bujdosókat, mert hiszen utolsónak itt maradt a vesztett csata terén a legelső emigrációs harcos: itt maradt „Az Ember“. Hasonlóképen szól az üzenetünk az ujjongó fehéreknek is: olyan egész szivvel, olyan zavartalanul még se örvendezzenek, mert, bár elveszitettük legélesebb fegyverünket, de itt maradt és szilárdan áll a kezünkben még egy utolsó és nem is egészen életlen fegyver, amely utóvégre nem is éppen ismeretlen a fehérek országában és amely a legelső sebeket osztotta mindenfajta terroristák hadára és amely mindig döfött, szurt és vágott, amióta itt áll a porondon. Itt van és még sok gondot, bajt és zavart fog okozni a keresztény, nemzeti kurzusnak: „Az Ember“. Magunk is letörtek vagyunk, szomoruak, csüggedtek és a gyász hangulata felhőzi be bánatos szemünket, de, bár egyedül, bár teljesen magunkra hagyva állunk itt, de itt állunk és — mindenre készen és a végsőkig kitartó harcra, elszántan, állunk itt!

*EGYETLEN MAGYAR MULATÓ, Renaissance-Bar. (Dukesz-Bar) I, Singerstrasse 9. Legjobb magyar cigányzenekar.

Bucsu

Isten veled, kedves iróasztalom, olló, kl sohasem találtam, jól megrágott toiszár fejem fölött lógó Uitz-kép, kis dohos Rechte Wienzeile-i szerkesztőségi szoba. Muriz szerkesztők, akik soha nem titkoltátok nehezteléseket velem, későnjövővel szemben

Isten veletek, ti zongorázó gépiró hölgyek, Dömök Lajos, a titokzatos, jó Grünhut, a mettőr. Ahogy te tördelted lapot, ugy tördelem most én a kezeimet és nem röstelem igaz könnyeimmel duzzasztani ezt a télvizet, ahova belepottyantunk százan, reménytelenek. Óh, bárcsak aludnál és nem hallál volna meg. Nem is merek hangosan siránkozni, félek, hogy még sem ébrednél fel. Halkan morcogok magamban: vége, vége... Legnagyobb rokonom voltál: a gyerekem és én a Te fiad. Ugy össze voltunk kompromittálva, hogy szinte lehetetlen elképzelni, hogy ha már Te nem vagy, hogy lehessek én. Szürke pályámon már volt szerencsém néhány olyan lapnak a munkatársa lenni, amelyek végelgyengülésben elszenderedtek, de utólag bevallhatom, a „Bécsi Magyar Ujság“ papirjába a szivemet pakkoltam és hasonlithatatlanul a legjobban esett, amikor a Bécsi Magyar ólomja koptatta agysejtjeimet. (Szabadjon kitérnem arra, hogy az ujságirás nehéz kenyér, az ember irását nagyon ritkán hozhatja összhangba meggyőződésével, sokszor ezért a disszonanciáért fizetik, nagyon durva szóval megmondhatnám, hogy mik vagyunk. Élni csak muszáj, mentegetjük magunkat, végre ráeszmélünk, hogy milyen utálatos kiskereskedés folyik itt.

A forradalom vihara aztán helyes helyükre sodorta azokat, akikben még megmaradt egy szikrányi idealizmus.

Kutyából is lesz szalonna ezekben az inséges időkben. Jó volt emigrálni és három évet öregedni a „Bécsi Magyar Ujság“ redakciójában, ahol politikai mezőkre nem tévedvén, azt irhattam, amit akartam Mind kevesebb konfliktussal haladhattam a magam keskeny nyomtávu sinjeimen, olykor reméltem, hogy bejutok a kivilágitott végállomásra és tessék, most lezuhan a vonat a töltésről. Körülöttem hómező, éhes farkasok. Élni csak muszáj...)

Egy ujság előbb, mint az élet Az ujság ugy hal meg, mint egy ember. Agonizál és kapaszkodik ehhez a rongyos élethez. Megérjük-e még a holnapot? kérdeztük már két hónap óta. Az arca egyre sápadtabb lett, a hitelező bacillusok egyre erő-

szakosabban vetették rá magukat és szombaton, december 16-án éjszaka, mikor a termométerben nulla alá szállott le a higany, zuhogott az eső, ahogy csak tudott, utolsót sóhajtott régi rotáclósunk. A Bécsi Magyar nincs többé és jelenleg facérok vagyunk mi, hires destruktivok, akik a kurzus szerint itt Bécsben nap-nap mellett magyar nyelven aláástuk a külföld előtt Magyarország tekintélyét. Aki olvasónk, viszont meggyőződött, hogy a legigazságosabb szent harcot vívtuk olyan igazságokért és annyi gonoszság ellen, hogy ami igazságunknak győzelmét és a gonosz elleneink bukását szinte felesleges is ennyi erőfeszitéssel kiverekednünk.

Mi győzni fogunk akkor is, ha kardunk a hüvelyében pihen és nagyon kérem Horthy Miklós urat, hogy azért ne bizza el magát. Helyzetünk valamiképen most hasonlatos, ő tengernagy hajóhad nélkül, én szerkesztő ujság nélkül. Tehát szervusz. Béküljünk ki. Ezennel kijelentem, hogy a Horthy Miklós urról a „Bécsi Magyar Ujság"-ban megjelent, Hajnal Jenő névvel jelzett irásokat nem én irtam és nem akartam Horthy Miklóst egyéni becsületében támadni. És ha mégis sértve érzi magát, ugy sajnálatomnak adok kifejezést. Felette sajnálom és hajlandó volnék biróság előtt elégtételt szolgáltatni, ha őneki is kegyeskednék biróság elé fáradnia. Egyébként is most, ebben a szomoru, elkeseredett hangulatban, karácsony is a láthatáron, nichts für ungut, fogjunk össze mi facérok. Egy közös mozgó cipőfüző üzlethez tisztelettel meginvitálom főmagasságodat!

Nehezen megy? Én is sokáig haboztam. De nincs más kiut. Tegnap éjszaka már sötét gondolatok marcangoltak. Lopva lementem a Duna-csatornához. A Marienbrücke karfájáról kimagaslott Mária bronz szobra:

Heilige Marie, bete für uns!

Olvastam és megérintettem a vasat amely nagyon hideg volt. A vas ennyire hideg, milyen hideg lehet a viz. Gyorsan visszafordultam és az elsülyedt Atlantia világrészről elnevezett kávéházban megirtam a következő apróhirdetést:

A „Bécsi Magyar Ujság" volt munkatársa állást cserélne Zimmermann főszanálóbiztos urral. Szives megkeresést „Gute Nacht Kuruczen!" jeligére a kiadóhivatalba kér.

Határozottan emlékszem, hogy a fekete kávémat nem fizettem ki.

Hajnal Jenő

„Hier"

Irta: MIKLÓS MÓRIC

Szól a hiradás hazulról: a párt erősen nekilát az emigráció likvidálásának. Köszönöm szépen, jól van. Majd hirnök s pihegve szól: a szociáldemokrata párt nem azonositja magát az emigráció-teremtő proletáruralommal, majd Peyer Károly világosabban szól: Garamiért, Buchingerért, Weltnerért és a hozzánktartozókért megy a küzdelem: Köszönöm szépen, nem jól van. Sőt köteles vagyok jelentkezni: „Hier". Ha esetleg kétséges volna (aminthogy bizonyos oldalról nem kétséges), kijelentem, hogy én nem vagyok „hozzánktartozó". Szociáldemokrata voltam és vagyok. A szociáldemokrata párthoz tartozom, de nem vagyok „hozzánktartozó" és tiltakozom ellene, hogy az emigrációt igy akarják megosztani bármely oldalról. Két okból.

Először a mult miatt. Mert, amint már egyszer kifejtettem, igenis, mi, a szociáldemokrata párt voltunk a forradalmak hordozói, vagy vállalói, különösen azonban a párt összes legális szervezetei határozták el és r e n d e l t é k e l az Oroszország felé való orientálódást. Szabad a szociáldemokrata pártnak börtönben, internáltságban, emigrációban hagyni azokat a nem „hozzánktartozókat", akiknek az igenről vagy nemről gondolkodni sem lehetett és akiknek ellentmondása ellenforradalmáság lett volna? Szeretném tudni, micsoda erkölcsi pofával akarjuk emigrációban hagyni azt a vidéki munkást, hivatalnokot, orvost, tanárt, ügyvédet, aki a párt határozatai alapján létrejött rend szolgálatába állt, annak rendelkezéseit végrehajtotta és ezért emigrációba került és most, mint nem „hozzánktartozó", itt rothadjon az emigrációban. A szociáldemokrata pártnak nemcsak erkölcsi kötelessége, de teljes felelőssége az emigráció egészének likvidálásáért harcolni. Hier: nem vagyok „hozzánktartozó" emigráns vagyok, minden tisztességes emigránssal szolidáris.

A másik ok, amiért tiltakozni kell a „hozzánktartozó" megjelölés befogadása ellen, a jövő, a párt jövőjének, erkölcsének a féltése. Micsoda állapotokat és erkölcsöket teremt (és részben teremtett) az a lehetőség, hogy nem törvény, nem pontos körülirás határozza meg, kit engednek hazamenni, hanem személy szerint, kiválogatás szerint, személyi megbizhatóság szerint kapnak az emberek

türelmi bárcát. Aminthogy nem kell ellenségeink kegyelme, nem kell, hogy barátaink és elvtársaink Bethlennél és Horthynál garanciát vállaljanak értünk és nem kell, hogy a kiválogatás, a személyi bizalom koldulása és adása korrumpálja pártunk amugy is megróbált és megviselt teherbirását. Köszönöm szépen, sohasem irtam váltót alá, most se zsirálja senki a váltómat.

*

Második jelentkezésem az emigráció felé szól. Megszünt a „Bécsi Magyar Ujság", az emigrációnak legsulyosabb fegyvere, megszünt, valóban heróikus harc után, ellenségeink diadalüvöltése közben. De tévednek ellenségeink, ha azt hiszik, hogy valami nagy győzelmet arattak. Rövid időn meglátják majd, hogy az emigráció ereje nem csökkent, hogy töretlen erővel folyik a harc tovább, hogy az emigráció nem némult el és ami nem hallatszik majd a „Bécsi Magyar Ujság" hasábjairól, ott lesz majd a világsajtó messzebbre érő lapjain és erősebben hallható lesz majd a magyar emigráció és a magyarság felé „Az Ember"-ben. És ha eddig ellanyhultunk a harcban, mert mások is folytatták, ezután erősebben markoljuk meg a kardot, akik forgatni birjuk. Száz uj harcos támad egy elesett helyébe.

Jelentkezem: „Hier". Ott akarok lenni a gyilkos Horthy- és Bethlen-uralom ellen való harcban, Magyarország felszabaditásáért folyó küzdelemben.

A börtönben, internáltságban pusztulók, az emigráció nyomorusága acélozza meg erőnket.

Mert a mi erőnktől függ, hogy mint rimánkodó koldusok kopogtassunk-e a bezárt Magyarország kapuján, vagy mint a magyar forradalmak becsületes harcosai, emelt fővel lépjünk a sokat szenvedett Magyarország földjére.

Karácsony meleg ünnepén meghatottan borulok a megszületett világosság elé és hivom a napot, amely beragyogja a sötét Magyarország egét és bearanyozza a börtönből, internáltságból, emigrációból szabadulók lehervadt életét.

"Az Ember" telefonszáma: 82-3-13

Az angol választások. eredménye sok gondot és fejtörést okoz a magyar kormánynak. Amilyen öröm és boldogság a haladás minden igaz barátja számára az angol munkáspárt impozáns megerősödése, olyan szerencsétlenség a kurzus számára. Mert, uramisten, mi minden történhetik akkor, ha Macdonald az angol munkáspárt vezére találja átvenni a kormányt Londonban. Ettől s fenyegető csekélységtől, amely utóvégre a messzi Londonban történik, Budapesten, hogy többet ne mondjunk, oe annyi mindenesetre megeshetik hogy Hohler Bleriót megszégyenitő sebességgel fog repülni...,

Bécs, karácsony

Ezüst fácska, szép karácsony,
a boldogság gyertyái égnek;
az öröm csengője csüng a fákon
s harangja szól a nevetésnek.

Egy régi, messzi lány ölébe
míly jó volna feküdni mostan
és elsuttogni a fülébe,
hogy mindig róla álmodoztam.

De kávéházban vagy uccasarkon
gyujtsak gyertyát a boldogságnak?
Ki az, ki megcsókolja arcom
szerelmesen, mint senki másnak?

Kinek vegyek valami szépet,
Kinek ölébe hajtsam a fejem?
Ki kérdez ezer semmiséget
és kinek sugjam, hogy szeretem...?

Csúf karácsony, idegen télben,
eszembe hoztad ujra mindazt,
mit feledni kellett régen
és nem adsz helyébe semmi vigaszt.

Nincs senki, akit megcsókoljak,
anyám, szeretöm, barátom;
mért is vagy itt, szomoritónak,
idegen tél és csuf karácsony?

CZIFFRA GÉZA

Amit nem lehet elfelejteni . . .

— Egy ujságiró följegyzései — (2)

I.
Október tragikuma Arad tükrében*)

Jászi aradi tusája Manluékkal, ez a kétségbeesett, meddő, nagy erőfeszités a legkiemelkedőbb eseménye volt a nevezetes aradi utnak. Itt mutatkozott meg legerősebben Jászi politikai tragédiája. Itt vetette előre legsötétebb árnyékát Október végzete. Akármilyen koncilláns volt is Jászi mindenkor a nemzetiségekkel szemben, akármilyen őszinte pacifista volt is Károlyi: csak a mitológiában szerepelt egy Atlasz, aki vállával feltartott egy összeroskadó világot. Amikor az októberi forradalom kitört, már régen minden elvégeztetett. Tisza kimondta a Házban a jelentős szót: „a háborut elvesztettük", aminek horderejét akkor olyan kevesen értették meg. Mindenki csak azt érezte, hogy vége az embermészárlásnak, a „Schulter an Schulter" ideológia hazug és gonosz szuggesztiójának és a háborus közélelmi kényelmetlenségeknek. Nem szivesen állapitom meg, hogy csak egy embert, egy általam egyébként mélyen megvetett, morál insanitys, de tehetséges hirlapirót, aki később az októberi forradalmat pénzért elárulta: Lázár Miklóst tudom megnevezni, mint aki akkor mindjárt tisztában volt Tisza kijelentésének egész perspektivájával. Az összes németimádó, háborus-uszitó hirlapirók és politikusok most hirtelen fordulattal csak a német harci gőg levitézlésének örültek és lehet-e jellemzőbbre emlékezni — öreg Bródy Sándor is megemberelte végre magát s a háboru alatt végsőkig hármas-szövetség-párti „Az Est"-ben (lásd Kéri dezavuálása a Konsten-ügyben) végre belerugott Vilmos császár hullájába. Magyar Lajos, a hindenburgi csizmák lelkes nyalnoka ugyanakkor hirtelen már arra spóroit, hogyan fogják Vilmos császárt majomketrecben végighurcolni Berlin utcáin. Mindettől eltekintve, egy soha nem érzett, nagyszerü felszabadulás gyönyöre járta át az embereket s Biró Lajos történelmi szépségü vezércikkei, amelyeket a „Világ" októbervégi számaiban irt, fejezték ki a legtökéletesebben az igazi közhangulatot. „A Halál angyala sujtásra emelte fel a pallosát" ezzel kezdődtek nap-nap után Biró cikkei s a közhangulat föloivadt annak a boldogságában, hogy a Halál angyala lesujt a pusztulásra érett, korrupt és gyilkos régi rezsimre.

Csak Lázárnak szurt különösen szemet az, amire a megkönnyebbülés boldogságában az emberek nem is gondoltak: hogy a régi rezsim a maga háborus bukásával a régi nagy Magyarországot is magával rántja az összeomlásba s a Halál angyala lesujt az ország testére is és lekaszabolja legszebb részeit. Két nappal Tisza kijelentése után Lázár Miklós feltünést keltő vezércikket irt a „Déli Hirlap"-ba. A cime „Handgranát" volt s ez a cikk oly elevenen él emlékemben, mintha ma olvasnám. Ez volt az első irredenta cikk Magyarországon. Lázár Miklós rámutatott e cikkben arra, hogy most jön Magyarország feldarabolása és — irta — reszkessenek a győztes országok államférfiai mert Európa minden utcasarkán magyar irredentisták fognak lesben állani kézibombával, gránáttal kezükben és nem lesz nyugalom Középeurópában soha. József főhercegnek ez a kedvenc leibzsurnalistája, a vitézségi érmes hadituditó — akinek Lendvai István akkoriban dedikálta volt „Tömjénfüst" cimü első verses könyvét — 1919 október 23-án már tudta, hogy a tragédia feltartózhatatlan, aminthogy a sajtó hazugságaival téére vezetett magyar közönségen kivül Europa minden kis gimnazistája tisztában volt azzal, hogy a románok, szerbek és csehek az antant győzelme esetére szerződésileg biztositották maguknak Magyarország nemzetiségi vidékeinek birtokát és hiába van Sodomában negyven, harminc, husz vagy csak tiz Károlyi és Jászi, a győzők nem szentimentálisak, a győzők végsőkik kiaknázzák a nehéz diadalt és háromszor jaj a legyőzötteknek.

Nem igaz, hogy Károlyi és Jászi azzal jöttek, hogy az ő személyük meg fogja forditani a történelem gyászos logikáját s hogy iránituk való előzékeny regárdból az entente teljesitetlenüi hagyja a nemzeti-

*) **Hibaigazitás.** Mult számunkban dr. Erdélyi János aradi kijelentését sajtóhiba folytán tévesen adtuk vissza. „Nekünk kétszázezer pihent katonánk van Moszkvában" helyett helyesen „Nekünk hétszázezer pihent katonánk van Moldvában" értendő. A szerk.

ségeknek tett fix ígéreteit. Utóvégre Masarykék aktiven megszolgáltak érte, mig a mi pacifizmusunk mindvégig elméleti keretek közt mozgott és a 48-as függetlenségi hagyományok fegyveres fellobbanása s az osztrák elnyomás elleni frontba való nyilt belekapcsolódás helyett a jelentéktelen és naiv Ducsinszka-pörben kulminált. Amikor itt volt a történelmi pillanat, belépni az osztrák ellenes blokkba és fizetni negyvennyolcért, a magyar urak a 48-at letipró császár uszályához tapadtak szolgai alázattal. Apponyi Albert „Végre" kiáltással üdvözölte a Habsburgok háboruját, mintha sohasem lett volna a 48-as és függetlenségi párt egyik vezére. Meg kell állapitani, hogy Károlyi sem ment tul a parlamenti tiltakozáson és Batthyány Tivadar gróf, amikor e sorok irója 1917 áprilisában intervju céljából felkereste Horánszky utcai palotájában és a németeket szidta, halkan sugta oda: „Barátom, jobb befelé morfondirozni a németekről, meg a háboruról, mert *még a falnak is fülei vannak*". Hát Masaryk és társai nem vigyáztak oly nagyon arra, hogy a falnak is fülei vannak-e, mint a 48-as függetlenségi párt alelnöke, aknek nagyatyját I. Ferencz József parancsára lőtték agyon a pesti Uj épületben. *Ők vásárra vitték a bőrüket*, amikor a történelem ezt az áldozatot a magyar uraktól is megkövetelte volna. Károlyi és Jászi tudták, hogy ők nem szereztek ily honmentő érdemeket, ők sajnos aktive sohasem árulták el a Habsburgokat s igy Magyarország kiméletre nem számithat. Mégis naivul hagyták kivirulni az alattomos ellenforradalmi blöfföt, hogy az antant nekik jobb békét ad. Ennek oka az ő tisztes politikai hiszékenységükben rejlett, ama schöngeistizmusban, amellyel hajlandók voltak hinni és bizni a wilsoni igék malasztjában. Hiba volt a háborus csődtömeg menthetetlensége helyett a Wilsoni reménységek hamis vágányára engedni a közhangulatot, de megmagyarázta ezt: hogy amikor *Jászi* Oszkár halottsápadtan hagyta oda az aradi hadszinteret, maga is ugy nézett ki, mint aki ábrándok hetedik egéből pottyant alá, érezvén, hogy Wilson messze van, de közel a nyers realltás és Románia régóta duzzadt étvágya az entente hatalmas védőszárnyal alatt ebben a páratlanul kedvező pillanatban meg fogja magának szerezni a kielégülést.

A történelem nem szentimentális: ez lett volna az aradi lecke, de Károlyiék márciusig se tanulták meg s ezért Október tragikuma lett. Pedig Jászinak még egy nagy tanulsággal szolgálhatott volna az aradi ut s ez Bokányi Dezsőnek aradi szerepléséből folyt. Bokányi a szociáldemokrata pártot képviselte az aradi tárgyalásokon, s e minőségében igen rövid felszólalásban hazafiasan mindenben csatlakozott Jászi magyar álláspontjához s mondhatni, legnagyobb gondja volt, hogy *Lessner*, a tehetséges aradi rajzoló minél méltóságteljesebb pózban kapja le a pesti lapok számára, mint tárgyalófelet a zöld asztalnál. Nem is a tárgyalási magatartásáról akarunk itt beszélni, hanem Bokányi egyéb aradi szónoki szerepléséről. A kép teljessége kedvéért azon kell kezdenünk, hogy november 10-én este 11 órakor, amikor indultunk le Aradra körülbelül félóráig kellett várnunk a keleti pályaudvar udvari várótermében, amig jelezték, hogy a különvonat össze van állitva. Érdekes társaság ült együtt a diszes csarnokban *Jászi*, *Rácz* Gyula, *Erdélyi* János, P. *Ábrahám* Dezső, egy piros bársony pamlagon, *Bokányi*, aztán a a pesti összlapok munkatársai s Jászi buzgón sürgölődő titkára *Csécsi* Imre. A várakozás idejét felhasználtam arra, hogy a fővárosi politika ügyében megintervjuvoljam *Bokányi* Dezsőt, aki akkor vonult be a fővárosi tanácsba, mint a szociáldemokraták bizalmiférfiia. Megkérdeztem miért nem tesznek az idők változásának megfelelő férfiut a régi rezsim vétkeiben részes Body polgármester helyébe. „Nem kell bántani Bódyt, ugyis azt kell tennie, amit mi akarunk s ő nagyon kezes természetü" mondta jóindulatuan és öntelten Bokányi, akiről egyébként beszélgetésünk további folyamán kiderült, hogy nagyon gyér fogalmai vannak a városháza multbéli dolgairól. Meglepett ez a józan kiméletesség, de egy érdekes epizód csakhamar elterelte a figyelmünket. Két elegáns idősebb ur jelent meg talpig feketében, fekete cilinderben és fekete nyakkendőben és a szolgálattévő vasuti tisztől az ő szalonkocsijuk iránt érdeklődtek: Az egyikben menten felismertük Wlassics Gyulát, a volt főrendiház elnökét, s a kiegészitő magyarázatot megadta Ábrahám Dezső, aki közölte velünk, hogy a két főur Eckarstsauba megy, lemondatni a királyt. A forradalom finom érzesü kormánya szalon-kocsit bocsátott rendelkezésükre . . .

Röviddel a bécsi vonat után jelezték a mi vonatunkat is. Csécsi három urat telepitett be hozzánk az ujságiró-kocsiba, akik közül az egyik rokonszenves utas bemutatta magát, hogy ő *Benedek*

Marcell, az ismert iró és tanár s két társával a radikális pártot megy le megszervezni Aradra. Holnap estére már nagy pártgyülést is hirdettek az aradi kulturpalotába s azon Jászi mond nagy beszédet. Tényleg ahogy kocsijaink bevonultak, Arad utcáin öles falragaszok hirdették a radikális-párt esti alakuló nagy gyülését.

Felejthetetlen kép bontakozott ki este a kultur-palota fényes, nagy szinházterében, amely zsufolásig megtelt Arad népével. A szinpadon ott volt Jászi mellett, aki az elnöki székben ült, az egész Pestről leutazott expedició, továbbá a Kolozsvárról átjött Apáthy István és Somló Bódog. De ott ültek mellettük Pop-Csicsó István és Goldis László is, és némán, de láthatólag a jövendő urainak ellenörző fölényével figyelték az est lefolyását. Elsőnek Jászit üdvözölték az aradi társadalmi egyesületek, a fiatal Sárkány Ferenc, a későbbi polgármester köszöntötte Jászit, aki fáradtsága dacára, hosszu és tartalmas beszédben fejtette ki a radikális párt programmját. Utána Apáthy beszélt s nem nagyon szerencsés felszólalásában arra utalt, hogy a szellemi erők eddig elvoltak nyomva Magyarországon s most méltó érvényesüléshez kell jutniok. A jelenlévő munkások ezután Bokányit kivánták hallani és Bokányi beszélt Sokszor hallottam, sokat jegyeztem beszédeit budapesti népgyüléseken, de ilyennek sohasem láttam, ilyen káprázatos szinészi svádával sohasem hallottam beszélni. Nem hiába szinpadról beszélt, de minden egyes szavát, minden egyes érvét, beszéde mindegyik fordulóját a legvastagabb szinészi aláhuzásokkal játszotta meg. Ennyire talán még sohasem volt elemében — s az egészben csak az volt a zavaró és leverő momentum, hogy elejétől végig a legmaróbb szatirával polemizált Apáthy és Jászi beszéde ellen. Tajtékzott és kéjelgett ott a szinpadon Jásziék lekicsinylésében és kigunyolásában és minél jobban tapsoltak neki az aradi munkások, annál tovább ment Jásziék elleni dühödt agresszivitásában. Belekapaszkodott Apáthy szavaiba s kijelentette, hogy nem tür uj szellemi osztályrendszert s a radikális párt „se meleg, se hideg": kiköpöm" Jászi némán, fakón ült a helyén. Mindenki várta, hogy válaszolni fog Bokányi beszédére, amelynek órlási, tomboló sikere, — ahány mondat, annyi tapsvihar — szinte feledtette a minisztert és beszédét. Bokányi a radikális párt alakuló nagygyülését szocialista toborzó-gyüléssé avatta radikálispárti segédlettel. Diadalmas kimélet[illegible]séggel lehengerelte Jászit és Jászi csendben statisztált Bokányinak. Goldisék pedig nagyokat mosolyogtak a bajuszuk alatt...

A gyülés után buffet várta a pesti vendégeket Varjassy főispánnál. E sorok irója, — akit nem hagyott nyugodni milyen jóindulatuan beszélt Bokányi a régi rezsim Bódyjáról s mily hangon szólt nyilvánosan a forradalmi kormányban ülő radikális pártról a forradalom tizenkettedik napján — ott a büffetnél összekerült Jászival s nehéz szivvel mondta neki:

„Elviselhetetlen volt a Bokányi pöffeszkedése, ilyesminek nem szabadna előfordulnia". Jászi komoran intett a kezével: nem tesz semmit. Őt inkább azok az épen érkező hirek érdekelték, amelyek szerint Urmánczy Nándor fivérének béresei megtámadták Kolozsvár mellett Mihályi Tivadar volt magyar nemzetiségi képviselő birtokát s ott erőszakosságokat követtek el. Jászit csak az aggasztotta, nem-e lesz ez holnap a tárgyalások folytatásánál uj érv a románok kezében, hogy maguknak követeljék a közigazgatást a béketárgyalásig. Jászi attól tartott, hogy az atrocitások hire árt a tárgyalások kimenetelének. Pedig annak már nem ártott semmi. Régen elintézték ezt a románok az antanttal . . .

Kinzóan ott lebegett az egész estély felett Bokányi beszédének nyomasztó hatása. A helyzet már ez időben kezdett olyan lenni, hogy nemcsak Jászi asszisztált Bokányi sikeréhez, de általában a radikális és a Károlyi párt csak statisztált a szocialista párt uralmának. Tehát épenséggel nem volt igaza Bokányinak a „se meleg, se hideg" bibliai hasonlattal, mert Jásziék határozottan szabad teret engedtek a szocialistáknak s elfogultak voltak a szocialisták javára. Ezért hallgatott nagy önmegtagadással Jászi, amikor én megbotránkoztam Bokányi eljárásán s ezért volt politikailag is gonosz és ostoba Bokányi hadakozása, amin csak Goldisék mosolyogtak s az ellenforradalom éber strázsái örültek . . . S itt tünt fel a belpolitikai oldala Október tragikumának. Jásziék szocialista-barát schöngeistizmusa átengedi a terepet a szocialistáknak, akiket a hatalom mámora mindinkább elkapat és végzetes örvények felé sodor . . .

Magyarországon a kormányban polgári képviseletre szükség van, — tiszta szocialista kormány napjainkban nem lehet nálunk maradandó, nem konszolidálódhatik — már pedig soha maguknak megfelelőbb, megértőbb, együttérzőbb „polgári" képvi

seletet nem kapnátlak volna kormányukba a szocialisták, mint Jászik és Károlyiék voltak. S ha már a szocialistáknak nem volt magukhoz való eszük, hogy mint a hímes tojással bánjanak ezzel a koncepciós polgári statisztériával s a világért el ne eresszék, Károlyi-jánosnak kellett volna idejében megfékezni a szocialistákat — a szocialisták érdekében. De járt a kezével intett; nem tesz semmit, rábízom tegyétek ti is a szocialistákkal érzett s az egyensulynak legalább látszólagos, reálpolitikai szüksége iránt nem volt érzéke, a schöngeisti hév eluralkodott rajta. Nem tudta, hogy neki is, Károlyinak is polgárinak kell maradnia és kifelé határozottan képviselnie a polgárságot, — mert csak igy használhatnak a szocialistáknak...

Ma, messze tul a forradalom drámai tetőpontján, ma is tragikus éllel hasit emlékezetembe ez a szakadék-táró aradi este. Nyugtalanul mentünk el Varjassyék marosparti házából, amely előtt katonai vonszekerek vonultak el a szurkos éjben végtelen sorban. Apró lovacskák porosz-kodtak a kocsik előtt, amelyekben vidám német katonák ülnek. Mackensen hazatérő serege, Középeurópán átvonuló óriási karaván. Szóba ereszkedünk velük. Szomory Emil és Benda Jenő cigarettát, szivart adnak nekik. Megered a nyelvük s a katonasapkák béléséből vörös szalagok kerülnek elő... Amikor elmondjuk nekik, hogy tegnapelőtt kergetik el Berlinben Vilmost és kikiáltották a köztársaságot, meglepődés nélkül, elégedetten hallgatják. Olyan természetes nekik, hogy otthon kitört a forradalom. És egyiknek sem látszik fájni, hogy a háborunak vége és — Elszász ujra a francláké. Ők már régen megelégelték a szenvedést és október elején megmondták, hogy ellenség elé ne vigyék őket többé, hanem haza az éhező asszonyhoz, gyerekhez... Gyerekes örömmel, boldogan mutatják a forradalom piros pántlikáit. Benda Jenő a „Pesti Hirlap" tudósitója emlékül elkéri az egyik katona forradalmi kokárdáját...

Ez volt a hires Mackensen-féle német hadsereg, amelyet akkor — igy irják a kurzussajtó hadászati bölcsei — Károlyiéknak a nagy és kisantant ellen, az egész világ ellen körhábor[illegible] volna küldenie a magyar terüle[illegible] megmentésére...

(Folytatom.)

Barak mélyén

*

(Zsoltáros ének)

Grinzingben, magy[illegible] tömegszállásán feke[illegible] palástban fetreng a [illegible] hajlatán, ötödik tél [illegible] arra jártam. A mély[illegible] dült.

Uram, hát mégis, hogy c[illegible]
A bozótban mi hajlékot [illegible]
[ép[illegible]
barlang volt menedékünk [illegible]
de jaj, ha ismét elközelg [illegible]
az ordas,
hogy is csináljuk?

Uram,
valahogy kibírtuk idáig,
száraz avaron, ha éj jött, lep[illegible]
és gombát, gyökereket [illegible]
[készséggel [illegible]
de törten, gyöngén, [illegible]
ernyedünk, fogyunk...
Uram,
mi tudjuk, hogy pusztulás[illegible]
s a bujdosó-tragédiából [illegible]
mint néhány jelenet...
Azután lehúzza Bécs a ko[illegible]

De mond a sorsnak, súgj[illegible]
[kic[illegible]
had' tudjuk, — hogy cs[illegible]

Dé[illegible]

Vegye meg AZ EMBER legközelebbi szá[illegible]
Megjelenik minden szombaton!
Uj formában, szenzációs tartalo[illegible]

Főszerkesztő: GÖNDÖR FERENC.
A szerkesztésért felelős Antal J. Viktor. Szerkesztőség és kiadóhivatal V., Hamb[illegible]strasse 20., II/7. „Ring" Druck- u. Verlags-Gesellschaft nyomása Wien, XII., Ruck[illegible]
Telephon: 82-3-13.